

DĖL BURŽUAZINĖS LIETUVOS DARBO STATISTIKOS DUOMENŲ PATIKIMUMO

J. DAGYS

Aiškinant tarybinės ekonomikos ir kultūros pasiekimus, palyginimui dažnai tenka naudoti kapitalistinių šalių statistinius duomenis. Tačiau buržuazinės statistikos duomenimis negalima pilnai pasitikėti. Juos reikia kritiškai įvertinti.

Buržuazinės Lietuvos statistikos duomenis tenka naudoti, ne tik lyginant Tarybų Lietuvos pasiekimų rodiklius su buržuazinio laikotarpio statistikos rodikliais, bet ir studijuojant to laikotarpio Lietuvos istoriją, tyrinėjant Lietuvos darbininkų klasės istoriją, aiškinant Lietuvos ekonominio išsivystymo klausimus ir t. t. Todėl buržuazinės Lietuvos laikotarpio statistikos šaltinių kritiškas įvertinimas mums ypač reikalingas.

Sio straipsnio uždavinys marksistinės metodologijos pagrindu kritiškai įvertinti esamus buržuazinės Lietuvos darbo statistikos rodiklius: užimtumo bei nedarbo ir tarifinių atlygių bei darbo užmokesčio statistinius rodiklius.

Užimtumo ir nedarbo statistika

Kapitalistinėse šalyse ne visi gyventojai, ieškantieji darbo, jo gali gauti. Todėl kapitalistinėse šalyse labai svarbi užimtumo ir nedarbo statistika.

Tiksliausius duomenis apie darbininkų ir tarnautojų skaičių galėtume gauti iš gyventojų visuotinių surašymų statistikos. Bet tokie surašymai būna retai. Be to, visuotinių surašymų medžiaga apdorojama labai ilgai (dažnai 3—4 metus), todėl šalia visuotinių gyventojų surašymų užimtumo duomenų naudojami einamosios statistikos duomenys apie darbininkų ir tarnautojų skaičių.

Iš buržuazinės Lietuvos 1923 metų visuotinio gyventojų surašymo duomenų matyti, kad Lietuvoje (be Klaipėdos krašto) 1923 metų rugsėjo 17 dieną buvo 344 050 darbininkų, arba 24,2% visų savaveikiųjų gyventojų, ir 44 070 tarnautojų, arba 3,2% visų savaveikiųjų gyventojų. Įvairių padienių darbininkų surašyta 29 584¹. Aišku, šie padieniai darbininkai buvo bedarbiai ir pusiau bedarbiai darbininkai, kurie dirbo labai nereguliariai.

Klaipėdos krašto visuotinis gyventojų surašymas buvo įvykdytas 1925 metų sausio 20 dieną. Iš jo matyti, kad Klaipėdos krašte

¹ Centrinis Statistikos biuras, Lietuvos gyventojai, 1923 m. rugsėjo 17 d. surašymo duomenys, Kaunas, p. 282.

buvo 27 524 darbininkai ir 6705 tarnautojai. Tuo būdu iš viso darbininkų buvo 361 tūkst. (24,6% visų savaveikiųjų gyventojų), tarnautojų — 51 tūkst. (3,4% visų savaveikiųjų gyventojų) ².

Pagal šių surašymų duomenis žemės ūkyje dirbo 242 245 darbininkai, pramonėje, amatuose ir statybose 47 379, transporte ir susisiekime 9217, prekyboje 5203, valstybinėse bei visuomeninėse įstaigose 4970 ir „kituose užsiėmimuose“ 52 543. Kadangi daugiau visuotinių gyventojų surašymų Lietuvoje, buržuazijai valdant, nebuvo, tai iš gautųjų duomenų negalima susidaryti palyginamųjų rodiklių, kaip keitėsi darbininkų skaičius visose liaudies ūkio šakose.

1929 metų sausio 1 dienai Centrinio statistikos biuro (CSB) darbuotojų buvo apskaičiuotas savaveikiųjų gyventojų skaičius ir gauta darbininkų — 386 153, tame tarpe žemės ūkio darbininkų — 253 511 ir pramonės darbininkų — 50 318 ³. Kaip gauti šie skaičiai, — neparodyta. Palyginus duomenis, matyti, kad atskirų liaudies ūkio šakų savaveikiųjų gyventojų skaičiai padidinti maždaug vienodai (6—7%), kai tuo tarpu bendrasis savaveikiųjų gyventojų skaičiaus padidėjimas apskaičiuotas 6,7%, o visų gyventojų padidėjimas 7,5%.

Visi šie skaičiai nėra tikslūs: 1) neatsižvelgta į gyventojų emigraciją, kuri 1927—1928 metais ypač buvo didelė, 2) neatsižvelgta į struktūrinius darbo jėgos pasikeitimus, kurie vyko atskirose gamybos šakose. Labai abejotina, kad per 1924—1928 metus žemės ūkio darbininkų skaičius būtų padidėjęs daugiau, negu pramonės, amatų ir statybų (žemės ūkio darbininkų skaičiaus padidėjimas čia parodytas 6,7%, pramonės, amatų ir statybų 6,1%).

Kiek buvo žemės ūkio darbininkų 1930 metais, matyti iš 1930 metų visuotinio žemės ūkio surašymo duomenų. Šio surašymo metu žemės ūkyje užregistruota 153 764 darbininkai ⁴. Tai beveik 90 tūkst. mažiau, negu gauta per visuotinį gyventojų surašymą 1923 metais (1925 m.) ir 104 tūkst. mažiau, negu buvo apskaičiuota 1929 metų sausio 1 dienai.

1930 metų žemės ūkio surašymas neapėmė sezoninių bei padienių žemės ūkio darbininkų.

Iš gautųjų duomenų (90 tūkst. ir 104 tūkst.) skirtumo galima padaryti išvadą, kad buvo didelis skaičius (apie 100 tūkst.) bedarbių ir nepilnai užimtų žemės ūkio darbininkų, nes sezoniniai ir padieniai darbininkai dirbo labai nereguliariai, ne visada gaudami darbą.

Užimtumo bei nedarbo statistikai tenka naudoti einamosios statistikos surinktus duomenis. Buržuazinės Lietuvos einamoji statistika rinko duomenis tiksliai apie pramonės, ir tiksliai stambesnės pramonės (be amatų), darbininkų skaičių. Pirmieji duomenys yra 1926 metų. Šie duomenys Klaipėdos kraštui paimti iš 1925 metų surašymo duomenų, o likusiaijai Lietuvos daliai duomenys gauti iš mokesčių inspekcijų, registravusių tik tas įmones, kuriose dirbo ne mažiau kaip du darbininkai ⁵. Iš šių duomenų matyti, kad 1926 metais Lietuvoje buvo 7257 pramonės įmonės ir jose dirbo 28 120 darbininkų ⁶. Tačiau į šią suvestinę lentelę įtrauktos 228 kirpyklos su 308 darbininkais. Tai neteisinga, nes kirpyklos yra ne pramonės, o patarnavimo sfera. Be kirpyklų, pramonėje dirbo 27 812 darbininkų. Palyginus su 1923 metų (1925 m.) gyventojų surašymo duomenimis, tai sudaro apie 20 tūkst. mažiau, negu 1923 metų (1925 m.) duomenimis, statybose

² Lietuvos statistikos metraštis, 1927—1928 m., p. 3—7.

³ Lietuvos statistikos metraštis, 1927—1928 m., p. 3.

⁴ Centrinis Statistikos biuras. Visuotinis Lietuvos žemės ūkio surašymas 1930 m., t. III, p. 6.

⁵ Lietuvos statistikos metraštis, 1924—1926 m., P. X ir p. 158 išnaša.

⁶ Ten pat, p. 161.

dirbo 650 darbininkų. Vadinasi, smulkiose (iki 2 darbininkų) pramonės įmonėse (amatuose) dirbo apie 13—14 tūkst. darbininkų, o iš viso pramonės įmonėse, turinčiose ne daugiau kaip 4 darbininkus, apie 24 tūkst. darbininkų. Tuo būdu smulkiojoje pramonėje (amatuose) dirbo apie pusė visų pramonės darbininkų. Bet vėliau šiuo būdu nebebuvo renkami duomenys apie pramonės įmonių darbininkų skaičių. Taigi, turimųjų duomenų negalima panaudoti pramonės darbininkų skaičiaus kitimui parodyti.

Nuo 1927 metų statistikos metraščiuose būdavo pateikiamos suvestinės apie pramonės įmonių, turinčių 5 ir daugiau asmenų ir jose dirbančių darbininkų, skaičių. Kadangi apie šios apimties įmones ir darbininkus duomenys buvo renkami pagal vienodą programą per visą dešimtmetį, tai šie duomenys gali būti gretinami. Iš šių suvestinių matyti, kiek padidėjo pramonės įmonių skaičius 1927—1938 metais — nuo 1013 iki 1441 įmonės (1927 metų įmonių skaičiaus duomenys galėjo būti nepilni). Iš šių suvestinių matome, kad buvo gana dideli darbininkų skaičiaus konjunktūriniai ir sezoniniai pakitimai. Pavyzdžiui, 1931 metų birželio mėn. dirbo 21 692 darbininkai, 1932 metų birželio mėn. — tikrai 19 743, t. y. sumažėjo 9%. Dėl paastrėjusios ekonominės krizės dalis darbininkų neteko darbo ir virto bedarbiais. Bet ir likusioji dalis dirbo mažesnę dienų skaičių. Pavyzdžiui, 1933 metų birželio mėn. darbininkų skaičius, palyginus su 1932 metais, šiek tiek padidėjo (iki 20 660), o atidirbtų dienų skaičius, nežiūrint padidėjusio darbininkų skaičiaus, sumažėjo (1932 metų birželio mėn. atidirbta 473 621 diena, 1933 metų birželio mėn. — 472 710 dienų). Dalis darbininkų gaudavo darbą tiktai vasarą, o žiemą vėl jo netekdavo. Pavyzdžiui, 1935 metų viduryje pramonėje dirbo 23 344 darbininkai, o metų pabaigoje — tikrai 22 122, 1937 metų viduryje — 31 689, o metų pabaigoje — 30 400, 1938 metų viduryje — 35 063, o pabaigoje — 32 371⁷. Iš šių darbininkų skaičiaus pakitimų matyti, kad buvo bedarbių ir kad jų skaičius didėjo.

Visai nebuvo renkami duomenys einamųjų surašymų būdu apie darbininkų ir tarnautojų skaičių žemės ūkio, transporto ir prekybos įmonėse, kur taip pat buvo konjunktūrinio ir sezoninio pobūdžio darbininkų ir tarnautojų skaičiaus pakitimų.

Kitas šaltinis, teikiantis duomenų apie pramonės, statybos, transporto ir prekybos darbininkų bei tarnautojų skaičių, yra ligonių kasų ir draudimo nuo nelaimingų atsitikimų įstaigos statistika. Iš ligonių kasų statistikos matyti, kad pramonės ir statybų darbininkų bei tarnautojų ligonių kasų narių 1929 metais buvo 13 311, o 1938 metais — 40 586⁸. Vadinasi, įvairių pramonės šakų ir statybos ligonių kasų narių skaičius padidėjo tris kartus. Tačiau šis padidėjimas nereiškia, kad atitinkamai padidėjo darbininkų ir tarnautojų skaičius. Ligoninių kasų narių skaičius padidėjo todėl, jog plėtėsi ligonių kasų apimtis. Administracine tvarka buvo priverčiamos įregistruoti į ligonių kasas darbininkus ir tos įmonės bei įmonėlės, kurios pirmaisiais metais, nenorėdamos mokėti į ligonių kasas įnašų, neįregistravo savo darbininkų. Iš 1938 metais buvusių 40 586 pramonės ir statybų ligonių kasų narių statybose dirbo 4448 nariai⁹. Pagal draudimo nuo nelaimingų atsitikimų kasos duomenis pramonės ir statybų liaudies ūkio šakų narių 1938 metais buvo 71 412, iš kurių statybose buvo 13 065 apdrausti¹⁰. Draudimo nuo nelaimingų atsitikimų kasos narių buvo parodyta daugiau negu ligonių kasų narių ir kitose pramonės šakose, bet ypač daug statybose ir medžio apdirbimo pramonėje (medžio apdirbimo pramonėje ligonių kasų narių parodyta 4638, nuo nelaimingų atsitikimų draudimo kasoje — 25 108). Nelaimingų

⁷ Lietuvos statistikos metraštis, 1938 m., p. 165.

⁸ Socialinio draudimo statistikos 1938 metų metraštis, Kaunas, 1939, p. 72.

⁹ Ten pat, p. 39.

¹⁰ Ten pat, p. 83.

atsitikimų draudimo kasos narių skaičiaus duomenys išpūsti (matyti, atskirų įmonių per mėnesį užregistruotieji darbininkai susumuoti, todėl tose šakose, pavyzdžiui, statybose, medžio apdirbimo bei miško eksploatavimo ir plukdymo pramonėje, kur buvo didelis darbininkų tekamumas, ir gautas didesnis apdraustųjų skaičius).

Nei ligos atveju, nei nelaimingo atsitikimo atveju draudimas neapėmė visų įmonių, kurios pagal įstatymus turėjo drausti dirbančius darbininkus. Įmonininkai dažnai neregistruodavo savo įmonių darbininkų. Tai liudija ir oficialieji pareiškimai¹¹. Todėl šių organų darbininkų skaičiaus statistika taip pat nepilna.

Palyginę 1923 metų visuotinio gyventojų surašymo ir 1930 metų žemės ūkio surašymo duomenis, o taip pat iš einamosios pramonės darbininkų statistikos matėme, kad dirbančių darbininkų skaičius žymiai svyrudavo, kad didelė dalis darbininkų dirbo labai nepastoviai (vadinamieji padieniai). Vadinasi, didelė darbininkų dalis ne visada gaudavo darbo.

Negaunančių darbo darbininkų ir tarnautojų skaičių turėtų parodyti nedarbo statistika. Kaip nurodo K. Marksas, kapitalizmo sąlygomis santykinis gyventojų perteklius egzistuoja įvairiomis formomis: tekamasis gyventojų perteklius, paslėptasis gyventojų perteklius ir sustingęs gyventojų perteklius¹². Ar buržuazinė statistika parodo visų šių formų santykinį gyventojų perteklių? Anot buržuazinių ekonomistų, bedarbiais laikomi asmenys, kurie neteko darbo ir tam tikrą laiką jo ieško. Vadinasi, bedarbiais nelaikomi tie žmonės, kurie negalėjo darbo netekti, nes dar nebuvo parsisamdę, t. y. baigę mokyklą, nesavaveikieji, norintieji gauti darbo. Jei bedarbis neužsiregistruoja darbo biržose arba kitose oficialiose darbo tarpininkavimo įstaigose, tai jis taip pat nepatenka į bedarbių skaičių. Bedarbiais nelaikomi dirbą nepilną savaitę ir t. t.

Tiksliausius ir pilniausius duomenis apie bedarbių skaičių turėtų duoti visuotinio gyventojų surašymo statistika, nes visuotinio gyventojų surašymo uždavinys duoti kurios nors šalies gyventojų skaičių ir parodyti jų sudėtį, tuo tarpu atskirų gyventojų kategorijų surašymai bei registracijos dažnai pilnai neapima norimos surašyti gyventojų grupės, ypač jei patys gyventojai nesuinteresuoti būti surašomi. Buržuazija nėra suinteresuota parodyti pilną ir tikslų bedarbių skaičių, todėl, pasiteisinant įvairiais statistikos metodologijos sunkumais, visuotinio gyventojų surašymo lapuose net neįrašomas užimtumo klausimas, o jei toks klausimas ir įrašomas, tai taip neaiškiai ir netiksliai formuluojamas, kad iš jo negalima suprasti, ko tokiu klausimu siekiama. Pavyzdžiui, 1923 metų visuotinio Lietuvos gyventojų surašymo surašomojo lapo 11 skyriuje — pragyvenimo šaltiniai (iš ko gyvena) — buvo klausimas: „d. Jei dabar neturi jokio darbo, pažymėti, kurios profesijos (verslo)“, o toliau, 12 punkte klausimas: „Jei be verslo, tai iš ko gyvena.“¹³ Visai neaišku, ar šiuo surašymu siekta parodyti bedarbių skaičių, ar ne. Apdorojant medžiagą, 11 skyriaus „d“ punkto atsakymais visai nepasinaudota. Visi gyventojai pagal pragyvenimo šaltinius ir užsiėmimus suskirstyti tiksliai į savaveikiuosius („savarankiškuosius“) ir nesavaveikiuosius („nesavarankiškuosius“) ir pagal liaudies ūkio šakas ir socialines grupes (ir tai nepilnai).

Savaveikiųjų gyventojų suskirstyme pagal liaudies ūkio šakas yra skyrius: „E. kiti gyvenimo šaltiniai“. Šiame skyriuje yra grupė „Įvairus padienis darbas“, kurioje parodyti 29 584 žmonės (14 970 vyrų ir 14 614 moterų) — visi kaip darbininkai, tarnautojų nėra nė vieno. Į šią grupę ir buvo

¹¹ Socialinio draudimo statistikos 1935—1937 metraštis, Kaunas, 1938, p. 14.

¹² Zr. K. Marksas, Kapitalas, t. I, Vilnius, 1957, p. 572—575.

¹³ Centrinis statistikos biuras. Lietuvos gyventojai, Kaunas, p. XX.

įskirti visi tie miestų ir miestelių gyventojai, kurie surašymo metu nedirbo jokiaje įmonėje ar įstaigoje ir negalėjo nurodyti savo verslo.

Kitas šaltinis bedarbių statistikai yra darbo biržos, kurios dažnai steigiamos kapitalistinėse šalyse ir kurių tikslas „tarpininkauti reikalaujančiams darbo ir ieškantiems darbininkų“¹⁴.

Nors buržuazinėje Lietuvoje nuostatai apie darbo biržas paskelbti 1919 metais, bet bedarbių registracijos duomenų ilgą laiką nebuvo. Tik tai 1926 metais, pasunkėjus ekonominei padėčiai ir sustiprėjus darbininkų judėjimui, buvo paruoštos bedarbių registravimo taisyklės. 1927 metais spaudoje pasirodė bedarbių registravimo duomenys (be Klaipėdos krašto, apie 7—10 tūkst. bedarbių¹⁵). Tačiau buržuazinė spauda tuojuo paskelbė, kad „bedarbių registracija buvo neteisinga“. „Neteisinga“ ji buvo ne todėl, kad parodė nepilną bedarbių skaičių, o todėl, kad jau įsiregistravusiųjų skaičiai buržuaziją gąsdino. Buvo paskelbta, kad „daugelis įsiregistravo į bedarbius“ vien su tikslu gauti pašalpą arba lengvą darbą¹⁶. Netrukus bedarbių registravimas buvo visai nutrauktas¹⁷.

Paastrėjus ekonominei krizei, vis sunkėjant darbininkų ekonominei padėčiai bei aštrėjant klasių kovai, vyriausybė 1933 metų pabaigoje paskelbė viešųjų darbų fondo įstatymą¹⁸. Ryšium su šiuo įstatymu vėl buvo atnaujintas bedarbių registravimas. Duomenys apie bedarbių skaičių statistikos metraščiuose pradėti skelbti nuo 1935 metų.

Iš statistikos metraščių duomenų atrodytų, kad vasarą Lietuvos miestuose nuolat būdavo užsiregistravusių bedarbių apie 2—3 tūkstančius, žiemą — 5—6 tūkstančiai (žr. lentelę). Vien Klaipėdos mieste užregistruotų bedarbių vasarą būdavo apie 500—1000, žiemą — 2—3 tūkstančiai, t. y. beveik pusė visoje Lietuvoje užregistruotų bedarbių.

Lietuvos miestuose užregistruotų ir naujai užsiregistravusių per mėnesį bedarbių skaičiai 1935—1939 metais

Metai	Buvo bedarbių mėnesio 1 dienai		Per mėnesį užregistruota	
	vasario mėn.	rugpjūčio mėn.	sausio mėn.	liepos mėn.
1935	5428	2226	2921	1274
1936	5804	2365	3551	1185
1937	5887	930	4590	1269
1938	4783	1799	4750	1040
1939 (be Klaipėdos krašto)	2679	1112	3618	661

Klaipėdos krašte veikė draudimas nedarbo atveju, ir čia bedarbių statistika buvo geriau sutvarkyta. Be to, čia buvo daroma tam tikra bedarbių statistikos duomenų analizė, Pavyzdžiui, parodoma, kad 1920—1926 metais kiekvienai 10-čiai darbo jėgos paklausų teko 18—33 darbo jėgos pasiūlos¹⁹, o atskirų profesijų, pavyzdžiui, prekybos, ir žymiai daugiau²⁰. Tačiau ir Klaipėdos krašto statistikos biuras neparodydavo pilno bedarbių skaičiaus. Buvo registruojami ne visi iešką darbo bedarbiai, o tik tai Klaipėdos Krašto Draudimo įstaigoje apdraustieji²¹. Kaip žinoma, Klaipėdos krašto

¹⁴ „Vyriausybės žinios“, 1919, Nr. 7.

¹⁵ „Lietuvos ūkis“, 1927, Nr. 1, p. 20, Nr. 12, p. 383.

¹⁶ T e n p a t, 1927, Nr. 1, p. 20.

¹⁷ T e n p a t, 1928, Nr. 5, p. 165.

¹⁸ „Vyriausybės žinios“, 1933, Nr. 431.

¹⁹ „Lietuvos ūkis“, 1927, Nr. 5, p. 163.

²⁰ „Klaipėdos krašto statistikos žinios“, 1927, Nr. 7, p. 129.

apskirtyse dar nedirbę jaunuoliai, o taip pat atvykę iš kitų apskričių, nebuvo apdraudžiami, tuo būdu ir nelaikomi bedarbiais.

Nors bedarbių statistika ir nepilna, bet buržuazinė bedarbių statistika nepajėgė nuslėpti bedarbių skaičiaus didėjimo. Pavyzdžiui, Klaipėdos mieste 1936 metais užregistruotų bedarbių skaičius, palyginus su 1935 metais, padidėjo 20,5%, o palyginus su 1934 metais, — 62,8%²². Aplamai imant, visos valstybės mastu oficialioji nedarbo statistika nedavė net apytikrių bedarbių skaičiaus duomenų.

Anksčiau pateiktieji užimtumo rodikliai rodo, kad buržuazinėje Lietuvoje buvo žymiai daugiau bedarbių, negu tai parodo nedarbo statistika. Net atskiri buržuazijos atstovai netikėjo, kad Lietuvoje būtų tikrai 2—4 tūkst. bedarbių, kaip kad buvo skelbiama statistikos metraščiuose²³. Pavyzdžiui, buržuazinis veikėjas dr. Jurgis Krikščiūnas 1933 metais rašė: „Miestuose gyvenančių žmonių nedarbo ekvivalentą aš linkęs būčiau išreikšti 50 000—60 000 visai darbo nedirbančių žmonių skaičiumi.“²⁴

Kad bedarbių buržuazinėje Lietuvoje buvo ne keli, o keliasdešimt tūstančių, patvirtina ir 1940 metų statistika (nuvertus fašistinę vyriausybę). 1940 metų vasarą, kai bedarbių registravimas išsiplėtė ir pagerėjo, užregistruotų darbo biržose (kartu su Vilniaus miestu, kuriame buržuazinė statistika nurodydavo 6—9 tūkst. bedarbių²⁵, bet be Klaipėdos krašto) miestų bedarbių skaičius sudarė daugiau kaip 30 tūkst. žmonių²⁶. Dar ryškiau buvusį bedarbių skaičių parodo 1940 metų antroje pusėje padidėjęs darbininkų skaičius: Lietuvos TSR apdirbamojoje pramonėje — 12 000, prie kanalizacijos, akmens darbų, vandentiekio, gatvių taisymo darbą gavo apie 23 tūkst. darbininkų, papildomai prie statybų darbą gavo 10—12 tūkst. ir prie geležinkelių bei sauskelnių tiesimo ir tvarkymo — 8—10 tūkst. darbininkų²⁷.

Z. Balevičius, 1940—1941 metais dirbęs Darbo liaudies komisariate, savo 1960 metais išleistoje brošiūroje nurodo, kad 1939 metais buvo 29 000 bedarbių (be Vilniaus krašto)²⁸. Šis skaičius beveik sutampa su mūsų tuo skaičiumi, kurį gavome, naudodamiesi 1923 metų visuotinio gyventojų surašymo duomenimis (29 584 žmonės).

Lietuvos Komunistų partijos V suvažiavimo (1941 m. vasario mėn.) ataskaitiniame pranešime drg. A. Sniečkus pabrėžė, kad „Tarybų Lietuvoje iki šiol naujai pradėjo dirbti daugiau kaip 40 000 žmonių.“²⁹ Iki 1941 m. gegužės 3 d. Lietuvos TSR gavo darbą 55 800 buvusių bedarbių. Tokiu būdu nedarbas Lietuvoje buvo likviduotas³⁰.

Norint nustatyti, kiek bedarbių buvo prieš karą (1938 metais ar 1939 metų pradžioje), remiantis 1940—1941 metais įdarbintųjų skaičiumi, reikia turėti galvoje, kad: 1) kasmetinis natūralus Lietuvos gyventojų prieauglis tuo laiku sudarydavo daugiau kaip 20 tūkst.; 2) okupavus hitlerinei Vokietijai Klaipėdos kraštą (1939 metų kovo mėn.), į Lietuvą iš Klaipėdos krašto atbėgo daugiau kaip 10 tūkst. gyventojų; 3) prasidėjus Lenkijos—Vokietijos karui (1939 metų rugsėjo mėn.), iš įvairių Lenkijos vaivadijų atsikėlė į Vilnių nemažas gyventojų skaičius. Tuo būdu, ikikariniu laikotarpiu (1939 me-

²¹ Klaipėdos krašto statistikos biuras. Klaipėdos krašto pragyvenimo indeksai 1931—1938. LTSR MA Ekonomikos instituto biblioteka.

²² Klaipėdos krašto statistikos žinios. 1937, Nr. 3, p. 53.

²³ Lietuvos statistikos metraštis, 1939 m., p. 237.

²⁴ „Tautos ūkis“, 1933, Nr. 2, p. 40.

²⁵ Rocznik Statystyczny Wilna, 1937, p. 89.

²⁶ „Liaudies ūkis“, 1941 m., Nr. 1, p. 29.

²⁷ Ten pat, p. 30.

²⁸ Z. Balevičius, Darbininkų padėtis buržuazinėje Lietuvoje, Vilnius, 1960, p. 190.

²⁹ A. Sniečkus, Ataskaitinis pranešimas LKP(b) V suvažiavime apie LKP(b) CK darbą, Kaunas, 1941, p. 46.

³⁰ Revoliucinis judėjimas Lietuvoje, Vilnius, 1957, p. 578—579.

tų pirmoje pusėje) Lietuvoje kartu su Vilniaus kraštu galėjo būti apie 40—50 tūkst. bedarbių, t. y. keturgubai daugiau, negu rodė oficialioji statistika.

Kyla klausimas, kodėl buržuazijos valdymo metais darbo biržose registruodavosi tiek mažai bedarbių? Pirmą, dėl to, kad darbo biržos buvo tiksliai stambesniuose miestuose (daugumoje apskričių miestų, o taip pat valsčiuose visai nebuvo jokių darbo biržų); antra, dėl to, kad bedarbiai nebuvo suinteresuoti registruotis darbo biržose, nes iš jų negaudavo jokios pagalbos. Dauguma bedarbių savo iniciatyva ieškodavo darbo, nesiregistruodami jokiose darbo biržose ar kitose įstaigose.

Oficialioji statistika net nemėgino apskaičiuoti paslėptinį (agrarinį) gyventojų perteklių. Tiksliai atskiri buržuazijos atstovai nurodinėjo, kad Lietuvoje yra 250—300 tūkst. bedarbių ir nepilnai užimtų žemės ūkio darbininkų. Pavyzdžiui, geografai K. Pakštas rašė, kad Lietuvos kaime „žemdirbių luomo perteklius siekia apie 300 000 žmonių.“³¹ Agr. J. Krikščionas įrodinėjo, kad „iš 1 milijono žemės ūkiuose gyvenančių ir darbą dirbti galinčių žmonių jo neturi apie 250 000 žmonių ekvivalentas.“³² Buvęs fašistinės vyriausybės žemės ūkio ministras agr. J. Aleksa rašė: „Žiemos metu savo kaime turime daugiau kaip pusę mln. mažadarbių.“³³

Nurodytieji skaičiai gauti ne statistinių surašymų, bet įvairių lyginimų, skaičiavimų ar net spėliojimų keliu. Pavyzdžiui, K. Pakštas 300 tūkst. žemės ūkio gyventojų santykinį perteklių gavo, imdamas Danijos, kur darbo našumas žemės ūkyje buvo žymiai aukštesnis negu Lietuvoje, žemės ūkio gyventojų santykį su žemės ūkio naudojamosios žemės plotu. J. Krikščionas savo skaičiavimų pagrindu ėmė Lietuvos stambesniuose ir stambiuose ūkiuose (turinčiuose daugiau kaip 20 ha) dirbančiųjų santykį su žemės ūkio naudmenų plotu (vidutiniškai 20 dirbančiųjų 100-tui ha žemės ūkio naudmenų). J. Aleksa rėmėsi tuo, kad „žiemos metu (lapkr.—bal. mėn.) didesnei mūsų ūkininkų pusei trūksta darbo savo ūkiuose.“³⁴

Buržuaziniai mokslininkai ir veikėjai ėmėsi skaičiuoti santykinį gyventojų perteklių Lietuvoje, ne siekdami atskleisti, paryškinti kapitalistinės visuomenės antagonistinius prieštaravimus. Tai daryti juos vertė kiti motyvai. 1926—1930 metais ypač daug iš Lietuvos emigravo gyventojų. Reikėjo tą emigraciją kuo nors pateisinti. 1931—1935 metais ekonominė krizė Lietuvoje ypač paaštrėjo. Buvo nuomonių, kad krizę galima sušvelninti ir net panaikinti daugiau ir pigiau gaminant produkcijos ir daugiau eksportuojant. Norint daugiau pagaminti, reikėjo daugiau įtraukti darbo jėgos į gamybinį darbą. Tai, žinoma, padidintų ir kapitalistų pelnus.

Be šių tikslų, buržuazijos atstovai (Pakštas, Krikščionas, Aleksa), keldami aiškien paslėptinį (kaimo) gyventojų perteklių, turėjo ir kitų, aiškiai neišreikštų, siaurai klasinių tikslų. Įrodydami, kad yra daug bedarbių ir nepilnai užimtų gyventojų, kapitalistai ir buožės bei dvarininkai siekė dar labiau mažinti darbininkams darbo užmokestį.

Agrarinį gyventojų perteklių mėgino apskaičiuoti ir tarybiniai mokslininkai. Pavyzdžiui, Z. Balevičius jau minėtoje brošiūroje nurodo, kad agrarinis gyventojų perteklius buvęs 100 tūkst. žmonių, o visas darbo jėgos rezervas (kartu su smulkiaisiais prekybininkais ir amatininkais) sudaręs 150 tūkst. žmonių³⁵. Toks, palyginti, nedidelis agrarinis gyventojų perteklius buvo gautas todėl, kad Z. Balevičius 10-čiai ha apdirbti skyrė 4 žmones. Tai, žinoma, per daug. 1930 metų visuotinio žemės ūkio surašymo duomeni-

³¹ K. Pakštas, Baltijos respublikų politinė geografija, Kaunas, 1929, p. 9.

³² Dr. J. Krikščionas, Nedarbo klausimu Lietuvoje, „Tautos ūkis“, 1933, Nr. 2, p. 40.

³³ J. Aleksa, Ūkininkai nepriklausomoj Lietuvoj, „Židinys“, 1938, Nr. 5—6, p. 672.

³⁴ Ten pat, p. 672.

³⁵ Z. Balevičius, Darbininkų padėtis buržuazinėje Lietuvoje, Vilnius, 1960, p. 193.

mis, 8—10 ha ūkiuose buvo vidutiniškai 3 dirbantieji ir net 10—12 ha ūkiuose — 3,2 dirbančiojo (100-tui ha naudmenų 8—10 ha ūkiuose 37 dirbantieji ir 10—12 ha ūkiuose 32,7 dirbančiojo, kartu su samdomaisiais ir paaugliais) ³⁶. Todėl dalis šeimos narių (ne tik smulkiųjų ūkių, bet ir 8—12 ha turinčių ūkių) žemės ūkyje neturėjo pakankamai darbo ir, jei tik būdavo galimybės, eidavo ieškoti darbo (ypač sezoninio — miškų kirtimo, kelių tiesimo ir kt.). Tuo būdu bendras darbo jėgos rezervas to meto Lietuvos sąlygomis buvo kiek didesnis — siekė 200—250 tūkst. asmenų.

Darbo užmokesčio statistika

Esant kapitalizmui, darbo užmokestis — pakeistinė, pinigais išreikšta darbo jėgos vertė, jos kaina. Esant didesnėms darbo jėgos pasiūloms, negu paklausoms, darbo jėgos kaina būna žemesnė už jos vertę ir net žemesnė, negu oficialiųjų statistikos įstaigų apskaičiuotas pragyvenimo minimumas. Tačiau kapitalistai tuo nesidomi. Kapitalistus daugiau domina darbo užmokesčio, kaip vieno gamybos kaštų elemento, dydis. Nuo to priklauso ir buržuazinės darbo statistikos rodiklių sudarymo metodologija. Buržuazinė statistika, tarnaudama kapitalistų klasei, darbo užmokesčio statistikos sudarymo pagrindu ima darbo užmokesčio atlygius (tarifus) ir bendrąsias (brutto) darbo užmokesčio sumas. Taip dirbtiniu būdu padidinamos, išpučiamos, bendrosios darbo užmokesčio sumos ir darbo užmokesčio vidurkliai.

Buržuazinės Lietuvos statistikos leidiniuose buvo skelbiami pramonės ir žemės ūkio darbininkų darbo užmokesčių kai kurie statistiniai rodikliai, turėję pavaizduoti tų liaudies ūkio šakų darbininkų darbo užmokesčio lygį. Nuo 1930 metų statistikos metraščiuose buvo parodomas pramonės įmonių „vidutinis ne kvalifikuotų darbininkų atlyginimas už 8 valandų darbo dieną“ ir kartu su personalo paskirstymu pagal pramonės šakas nurodomas dviejų mėnesių — sausio ir liepos — atskirų pramonės šakų bendrasis darbo užmokesčio fondas. Šie duomenys būdavo sudaromi iš specialiai statistikos reikalui įmonių vedėjų per darbo inspektorius teikiamų pranešimų ³⁷.

„Nekvalifikuotų darbininkų vidutinis atlyginimas už 8 valandų darbo dieną“ neparodo, koks buvo vienos dienos faktinis vidutinis užmokestis. Statistikos metraščiuose pateiktieji duomenys parodo tiksliai 8 valandų darbo dienos tarifinius atlygius ³⁸.

Yra žinoma, kad kapitalistinėse šalyse tarifiniai atlygiai daugiausia būna didesni už faktinį dienos darbo užmokestį. Darbininkai ne visas darbo dienas dirba, be to, įmonininkai iš darbo užmokesčio išskaičiuoja įvairių nuobaudų sumas, todėl faktinis vidutinis dienos uždarbis čia dažniausiai esti mažesnis už tarifinį atlygį.

Įmonininkų pranešimus kontrasiguodavo tiksliai darbo inspektoriai, t. y. vyriausybės atstovai. Darbininkų atstovai neturėjo teisės tikrinti tuos pranešimus. Tiek įmonininkai, tiek ir darbo inspektoriai buvo suinteresuoti pranešimuose žymimus darbo užmokesčio tarifus didinti, nes norėjo parodyti aukštesniesiems organams, kad jų vadovaujamos ir prižiūrimos įmonės darbininkai gauna didesnį darbo užmokestį.

Iš tų pat įmonininkų pranešimų du kartus per metus — liepos ir sausio mėnesiais — buvo susumuojami duomenys apie darbininkų skaičių, išdirbtų dienų bei valandų skaičių ir darbo užmokesčio fondą, imant atskiromis

³⁶ Visuotinis Lietuvos žemės ūkio surašymas 1930 m., t. III, p. 16. Platesnius skaičiavimus žr. B. Grakauskas, Socialinė-ekonominė buržuazinės Lietuvos kaimo darbininkų ir darbo valstiečių būklė, Lietuvos Žemės ūkio akademijos mokslo darbai, t. VI, sąs. 2, 1959, p. 57.

³⁷ Pagal Lietuvos statistikos metraščių įžangose duodamą paaiškinimą.

³⁸ A. Rimka, Socialekonominė statistika, Kaunas, 1933, p. 451.

gamybos šakomis. Iš šių duomenų galima apskaičiuoti vidutinį nominalų mėnesinį arba dienos darbo užmokestį. Tuo būdu gautieji darbo užmokesčio vidurkiai rodo, kad, paaštrėjus ekonominei krizei ir vėliau vykstant ekonominei depresijai, buvo smarkiai sumažintas darbininkų darbo užmokestis. Nuo 1931 metų iki 1936 metų pramonės darbininkų vidutinis nominalusis darbo užmokestis sumažėjo 30%. Be to, per šį laikotarpį padidėjo mokesčiai (įvestas darbo pajamų mokestis, mokestis Darbo rūmams išlaikyti, padidinti netiesioginiai mokesčiai). Tyrinėjant realųjį darbo užmokestį, visa tai reikia turėti galvoje. Tačiau buržuazinė statistika netyrinėjo, kaip mokesčiai veikė darbininkų pajamas.

Kitas šaltinis pramonės (ir kitų liaudies ūkio šakų) darbininkų (ir tarnautojų) darbo užmokesčiui nagrinėti yra ligonių kasų statistika, kurioje galima rasti kai kurių duomenų apie darbininkų ir tarnautojų pasiskirstymą pagal darbo užmokesčio grupes. Šios statistikos trūkumas yra tas, kad: 1) atskirai neduotas darbininkų ir tarnautojų darbo užmokestis, 2) pirmoji ir šeštoji darbo užmokesčio grupės (klasės) apėmė labai plačią darbo užmokesčio diferenciaciją. Pavyzdžiui, pirmajai darbo užmokesčio grupei buvo priskiriami visi, kurie gaudavo per dieną iki 4 litų, arba per savaitę iki 24 litų, arba per mėnesį iki 100 litų. Tuo tarpu šeštajai grupei priskiriami visi, kurie per dieną gaudavo daugiau kaip 12 litų, arba per savaitę daugiau kaip 72 litus, arba per mėnesį daugiau kaip 300 litų.

Iš ligonių kasų statistikos daug ryškiau, negu iš valstybinės statistikos, matyti, koks mažas buvo daugumos darbininkų ir tarnautojų darbo užmokestis (apie 60% visų apdraustųjų ligonių kasose sudarė pirmąją darbo užmokesčio grupę, o Telšių apygardos ligonių kasos pirmosios darbo užmokesčio grupės nariai sudarė 78,5% visų narių)³⁹.

Šių duomenų negalima palyginti su valstybinės statistikos duomenimis, nes valstybinė statistika neskirstė darbininkų darbo užmokesčio į grupes. Pagal darbo užmokesčio grupes buvo skirstomi valstybinių įstaigų tarnautojai. Žemiausią darbo užmokesčio grupę sudarė visi tarnautojai, gaunantieji iki 150 litų per mėnesį. 1937 metų liepos mėn. tokių aplamai buvo apie 12%, provincijoje — 16%. Tai rodo, kad valstybinių įstaigų tarnautojų darbo užmokestis buvo žymiai didesnis, negu privatiųjų įmonių ir įstaigų darbininkų ir tarnautojų darbo užmokestis. Tačiau ir iš šių buvo daromi atskaitymai valstybės biudžetui subalansuoti, kurie sudarė 15%, ir atskaitymai pensijų ir pašalpų fondui, kurie sudarė beveik 5% bendrojo darbo užmokesčio fondo⁴⁰. Žemės ūkio darbininkų darbo užmokesčio statistikai statistikos metraščiuose buvo skiriamos dvi lentelės. Vienoje lentelėje buvo parodomas „metinių žemės ūkio samdinių atlyginimas“, kitoje lentelėje — „padienių žemės ūkio darbininkų atlyginimas“. Lentelės buvo sudaromos pagal žemės ūkio korespondentų pranešimus. Lentelėse pateikti atskirų apskričių duomenys ir po to apskaičiuoti vidurkiai visai Lietuvai.

Statistikos metraščiuose metiniai žemės ūkio darbininkai suskirstyti į penkias grupes pagal lyties, amžiaus ir užsiėmimo požymius: bernas, pusbernis, mergina, pusmergė, piemuo. Parodytas bendras darbo užmokestis ir tame tarpe darbo užmokestis pinigais. Palyginę metinį žemės ūkio darbininkų piniginio darbo užmokesčio santykį su visu darbo užmokesčiu (pinigais ir natūra, bet be maisto vertės) gauname, kad vyro darbininko vidutinio darbo užmokesčio dalis pinigais 1928—1930 metais vidutiniškai sudarė 86%, o 1931—1937 metais — 92% viso darbo užmokesčio.

Iš to būtų galima padaryti išvadą, kad, laikui bėgant, darbo užmokesčio natūra dalis sumažėjo.

³⁹ Socialinio draudimo statistikos 1938 metų metraštis, 1939, p. 8 ir 36. Taip pat „Darbas ir Sveikata“, 1934, Nr. 11, p. 420—421.

⁴⁰ Lietuvos statistikos metraštis, 1937 m., p. 334.

Tačiau buržuazinė statistika visai neparodė, iš ko susidarė darbo užmokesčio natūra dalis. Analizuojant darbo užmokesčio pinigines dalies santykį, kyla klausimas, ar darbo užmokesčio natūra dalis nesumažėjo dėl to, kad žemės ūkio produktų kainos 1930—1937 metais krito daugiau, negu darbo užmokestis pinigais. Ir tai visai galėjo būti, nes yra žinoma, kad žemės ūkio produktų kainos krito daugiau, negu pramoninių prekių kainos.

Dar vienas šaltinis žemės ūkio darbininkų darbo užmokesčio statistikai yra Žemės ūkio rūmų skelbtieji Žemės ūkio sąskaitybės ir ekonomikos biuro (nuo 1932—1933 ūkio metų) „Žemės ūkių tyrimo rezultatai“. Tačiau šiuose leidiniuose buvo skelbiami ne kurios nors darbininkų grupės vidutiniai darbo užmokesčių dydžiai, o parodoma, kiek vienam ha žemės ūkiui naudojamos žemės tekdavo išlaidų samdyti darbo jėgai (pinigais, be natūros). Išlaidos samdytai darbo jėgai, apskaičiuotos vienam ha, atspindi ne tikrai darbininko darbo užmokesčio dydį, bet ir kiek vienam ha vidutiniškai buvo panaudota samdytos darbo jėgos, t. y. darbo jėgos kiekį.

Lietuvos žemės ūkio darbininkų darbo užmokesčio pajamos, kaip rodo buržuaziniai statistikos duomenys, labiausiai sumažėjo 1932—1934 metais. Tenka manyti, kad šiuo laikotarpiu stambiųjų ūkininkų ūkiuose samdytos darbo jėgos naudojimas nesumažėjo, nes stambiuosiuose ūkiuose žemės ūkis buvo intensyvinamas ir ekonominės krizės metu, o atpigus darbo jėgai, nebuvo reikalo mažinti jos kiekį. Todėl pateiktosios išlaidos samdytojais darbo jėgai vienam ha beveik pilnai atspindi darbo jėgos kainos keitimąsi.

CSB duomenimis, darbininko vyro darbo užmokestis 1932—1934 metais sumažėjo 33% (nuo 375 iki 250 litų), o pagal Žemės ūkio rūmų sąskaitybės rezultatų duomenis išlaidos samdytai darbo jėgai 20—50 ha dydžio ūkiuose per šį laikotarpį sumažėjo 48% (nuo 41,28 lito iki 21,62 lito vienam ha naudojamos žemės). Kaip matome, skirtumas net 15 punktų.

Kritiškai vertinant žemės ūkio darbininkų darbo užmokesčio statistikos duomenis, galima pasakyti tą patį, ką esame sakę apie pramonės darbininkų darbo užmokesčio statistiką — pranešimus Centriniam statistikos biurui teikė ne darbininkai, o žemės ūkio savininkai. Savininkai (daugiausia stambieji ūkininkai) visada buvo linkę savo pranešimuose mokamą darbo užmokestį padidinti, jį išpūsti. Iš antros pusės, pranešimuose buvo parodomas sutartas darbo užmokesčio dydis. O iš tikrųjų šis užmokestis dažnai būdavo vilkinamas išmokėti ir net nusukamas.

Žemės ūkio rūmų apskaičiuotos darbo užmokesčio išlaidos vienam ha teisingiau atspindi faktinį darbo užmokesčio lygį ir jo keitimąsi, nes šiuo atveju buvo parodomos visos faktiškai padarytos išlaidos, tuo būdu ir išlaidos apmokėti samdomai darbo jėgai, o ne sutartas darbo užmokestis, kaip pranešinėjo CSB žemės ūkio korespondentai. Šalia nominaliojo darbo užmokesčio lygio labai svarbu parodyti, koks darbininkų ir tarnautojų gaunamo darbo užmokesčio santykis su gyvenimui reikalingų reikmenų kainomis bei patarnavimų tarifais, kaip tas santykis keičiasi. Šitai turi parodyti realiojo darbo užmokesčio statistika. Realusis darbo užmokestis — darbo užmokestis, išreikštas darbininko ir tarnautojo pragyvenimo priemonėmis, tų pragyvenimo priemonių verte. Realiojo darbo užmokesčio indeksas parodo, kaip, palyginus su baziniu laikotarpiu, pasikeitė darbininkų ir tarnautojų perkamasis pajėgumas — padidėjo ar sumažėjo.

Buržuazinėje Lietuvoje realiojo darbo užmokesčio statistika nebuvo vėdama. Dabar realiojo darbo užmokesčio indeksus būtų galima apskaičiuoti, jei turėtume teisingus nominaliojo darbo užmokesčio dydžius, mokesčių, darbo dienos ilgumo, darbo intensyvumo laipsnio dydžius, bedarbių skaičiaus ir prekių kainų ar pragyvenimo minimumo indeksus.

Kai dėl nominaliojo darbo užmokesčio duomenų buržuazinėje Lietuvoje, tai matėme, kad buržuazinės Lietuvos statistika nedavė pilnų ir teisingų

nominaliojo darbo užmokesčio duomenų. Visai nebuvo darbo dienos ilgumo, darbo intensyvumo laipsnio statistikos, labai nepilna buvo nedarbo statistika.

Kainų ir pragyvenimo minimumo indeksai buvo sudarinėjami, bet taip pat labai netiksliai. Valstybinės statistikos prekių kainų indeksai buvo sudaromi paprasto aritmetinio vidurkio metodu, remiantis 1913 metų baze. Norint apskaičiuoti bendrąjį kainų indeksą, paprastojo aritmetinio vidurkio metodas netinka, nes natsižvelgiama į tai, kokią reikšmę vartotojo biudžetui turi atskiri produktai.

Buržuazinės Lietuvos sąlygomis nebetiko 1913 metų kainos kaip kainų bazė. Buržuazinėje Lietuvoje buvo kita valiuta ir kitoks atskirų prekių vaidmuo ekonominėje apyvartoje bei gyventojų vartojime.

Pragyvenimo minimumo indeksui apskaičiuoti buvo imama labai nevairios prekės ir tiktai 15 prekių. Buvo imama ruginiai ir kvietiniai miltai, bet visai nebuvo duonos, o duonos iškepimui išlaidos nenustatytos. Buvo imama liktai jautiena mėsa, o į minimumo rinkinį nebuvo įtraukiama kitų rūšių mėsa. Iš daržovių buvo imami tiktai kopūstai, burokėliai ir svogūnai. Visai nebuvo vaisių. Tuo tarpu kitose šalyse į pragyvenimo rinkinio minimumą buvo imama žymiai daugiau maisto prekių (pavyzdžiui, Vokietijoje 40 prekių). Apsirengimui CSB ėmė tik 4 prekes, o Vokietijoje buvo imama 31 prekė. Buto nuoma vienam asmeniui buvo skaičiuojama pagal 1913 metų normą (15 litų), tuo tarpu po karo butai buvo žymiai pabrangę. Pragyvenimo minimumo rodiklyje visai nebuvo išlaidų inventoriumui, medicinos, švietimo ir kultūros poreikiams, švaros, elektros energijos, susisiekimo bei pašto reikalams ir t. t. Prof. A. Rimka, gerai pažinojęs to meto Lietuvos ekonominę padėtį ir CSB „pragyvenimo minimumo“ rodiklių sudarymo metodus, tuos „pragyvenimo minimumo“ rodiklius 1926 metų pradžioje įvertino šitaip: „Ir kai prieš karą už 125 litus buvo galima vienam žmogui, taupiai gyvenant, neblogai gyventi ir padoriai apsirengti, tai dabar 125 litus sudaro mūsų Centrinio statistikos biuro oficialinis „pragyvenimo minimumas“, kuriuo niekas išgyventi negali.“⁴¹

Kad taip apskaičiuotas pragyvenimo minimumas buvo nerėalus, parodo tokie skaičiai: CSB 1924 metais gautas pragyvenimo minimumas vienam suaugusiam žmogui sudarė 108,9 lito, o valstybės ir savivaldybės tarnautojų profesinės sąjungos valdybos apskaičiuotas minimumas — 268 litus⁴², t. y. buvo 2,3 karto didesnis.

Neturint teisingų ir pilnų nominaliojo darbo užmokesčio ir kainų bei pragyvenimo minimumo indeksų, sunku kiek tiksliau apskaičiuoti ir realiojo darbo užmokesčio indeksą, kuris parodytų, kaip keitėsi darbininkų ir tarnautojų perkamasis pajėgumas.

Buržuazinės Lietuvos darbo statistikos atskirų šaltinių duomenys, kaip ir aplamai kitų buržuazinės statistikos sričių duomenys, labai skirtingi. Dėl to atskiro šaltinio duomenų nepakanka pilnai ir teisingai užimtumo, nedarbo ar darbo užmokesčio lygio buržuazijos valdymo laikotarpiu charakteristikai. Pilnesnių ir tikslesnių duomenų minėtųjų ir kitų statistinių objektų tyrimui galima gauti, tiktai kritiškai panaudojus visus buržuazinės statistikos šaltinius, ypač žinybinės statistikos šaltinius, jų duomenis atitinkamai pergrupavus ir juos palyginus.

Vilniaus Valstybinis
V. Kapsuko vardo universitetas
Statistikos, buhalterinės apskaitos
ir finansų-kredito katedra

Įteikta
1961 m. kovo mėn.

⁴¹ A. Rimka, Lietuvos finansai ir mokesčių mokėtojai, „Lietuvos ūkis“, 1926, Nr. 2, p. 40.

⁴² Zr. „Kultūros“ kalendorius 1927 metams, Siauliai, p. 51—53.

**К ВОПРОСУ
О ДОСТОВЕРНОСТИ СТАТИСТИЧЕСКИХ ДАННЫХ
БУРЖУАЗНОЙ ЛИТВЫ ПО ТРУДУ**

И. ДАГИС

Резюме

Автор на примере статистических данных буржуазной Литвы показывает, что статистическими данными капиталистических стран можно пользоваться лишь после их критической разработки, так как данные буржуазной статистики в большинстве случаев являются неполными, уменьшенными или преувеличенными. Более полные данные дают всеобщие переписи населения, но эти переписи редко бывают (в буржуазной Литве лишь один раз — в 1923 г.) и не касаются многих вопросов статистики труда, например, количества безработных и уровня заработной платы. Текущая же статистика не дает точных данных. Например, по данным официальной статистики, в городах буржуазной Литвы в 1938—1939 гг. было 8—12 тысяч безработных (включая город Вильнюс), а фактически, по подсчетам автора, было не менее 40 тысяч безработных.

Если в интересах буржуазии не показывалось полное количество безработных, то, с другой стороны, для прикрытия классовых антагонистических противоречий заработная плата завышалась, а прожиточный минимум занижался.

Иногда данные официальной статистики о занятости и заработной плате удается критически проверить, сопоставляя их с данными ведомственной статистики или с расчетами отдельных общественных или научных деятелей, например, со статистикой органов социального страхования, расчетами аграрного перенаселения и т. д., которые использует автор в своей статье.
